

ŽEMAIČIŲ piliakalnių tyrinėtojas Gintautas ZABIELA

Archeologas Gintautas Zabiela – vienas iškiliausių šių dienų Lietuvos archeologų. Svarbiausi jo gyvenimo ir mokslinės veiklos faktai pateikti jam skirtoje šio žurnalo publikacijoje „Archeologas, pedagogas, knygų autorius, projektų vadovas Gintautas Zabiela (žr. p. 20–22). Na o kaip šio mokslininko veiklą, ypač paskutiniaisiais metais vykdomą Žemaitijoje ir Klaipėdos krašte, vertina, ką svarbiausio jo darbuose išskiria kolegos? Apie tai – žemaičio archeologo, Žemaičių akademijos profesoriaus dr. ADOMO BUTRIMO straipsnis.

Doc. habil. dr. Gintautas Zabiela, baigęs svarbius Aukštaitijos tyrinėjimus, nuo 2006 m. eidamas vyriausiojo mokslinio bendradarbio pareigas, produktyviai ir puikiai dirbaujasi Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute. Ypač sėkminga jo karjera tyrinėjant Aukštaitijos piliakalnius (vien įdirbis Šeimyniškių piliakalnyje, ieškant Mindaugo Vorutos bei iniciatyva ten atstatyti medinę pilį, išleistos monografijos, daugelis kitų reikšmingų darbų rodo, kad jis, tyrinėdamas Aukštaitijos istoriją, yra nuveikęs iš tiesų labai daug).

Ne mažiau vertinga ir jo vėlesnė veikla.

G. Zabiela, pradėjęs darbą Klaipėdoje, ėmė gilintis į jam kiek mažiau archeologine prasme žinomą regioną – Vakarų Lietuvą (Žemaitiją ir Klaipėdos kraštą), čia esančių savo dydžiu išskirtinių piliakalnių ir pilių (Apuolės, Medvėgalio / Karužiškės didžiojo kompleksas, Bilionių piliakalnio ir kitų) tyrinėjimus, daug metų atidavė šiandien jau atstatomai Klaipėdos piliai, kartu su Zenonu Bauboniu užbaigė parengti spaudai grandiozinį savo darbą – atlaso „Lietuvos piliakalniai“ 4-ąjį tomą (visi keturi tomai išspausdinti 2005–2014 m.).

Siekdamas aprėpti itin produktyvią ir įvairialypę G. Zabelos archeologinę veiklą Lietuvoje, pabandžiau ją suskirstyti į, mano supratimu, svarbiausias aštuonias sritis:

Archeologas, Klaipėdos universiteto doc. habil. dr. Gintautas Zabiela. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/jjw1H>

1. Žemaitijos piliakalnių tyrinėtojas

G. Zabiela yra daugiausiai piliakalnių tyrinėjęs Lietuvos archeologas per visą Lietuvos archeologijos mokslo istoriją. Jis beveik visada vykdė plataus masto ir didelės apimties projektus. Tai lėmė jo pasirinktų objektų dydis. Tarp jų ypač išsiskyrė Žemaitijoje esančių ant didžiausių ledyno paliktų Žemaičių aukštumų piliakalnių (Medvėgalio / Karužiškės kompleksas, Bilionių, Apuolės ir kt.) tyrinėjimai. Iš visų beveik tūkstančio 1985–2021 metais paskelbtų G. Zabelos publikacijų apie pusė yra skirta būtent šioms tyrimams (žr. G. Zabelos publikacijų sąrašą knygoje „Atrasti praeitį, išsaugoti ateitį“ Klaipėda, 2022, p. 28–85).

Jis pagrįstai vadinamas ir žymiausiu šių laikų medinių bei mūrinių pilių (pvz., Klaipėdos), piliakalnių tyrėju. Visose savo ir kartu su kolegomis parašytose ir sudarytose knygose jis remiasi tik naujausia, taip pat ir jo paties vadovautų didelės apimties archeologinių tyrinėjimų medžiaga, kuri Lietuvoje ir užsienyje yra paskelbta jau išleistose ir viešai prieinamose įvairiose monografijose, studijose, moksliniuose straipsniuose. Palyginimui jis visada naudoja buvusių tyrėjų medžiagą, jų įžvalgas, visus kitus žinomus literatūrinius šaltinius. Gerai žino anksčiau vykusius tyrinėjimų silpnąsias vietas, senųjų metodų trūkumus. Ypatingai svarbu dar ir tai, kad visuose jo darbuose jaučiama didžiulė pagarba anksčiau dirbusiems tyrinėtojams.

(Nukelta į 24 p.)

Tyrinėjimų ir monografijų originalumą bei naujumą labiausiai lemia jų kompleksiskumas, ypač naujausių gamtamokslinių metodų panaudojimas (spektrometrinių, archeobotaninių, žmonių ir gyvūnų kaulų osteologinių, numizmatinių, georadarų ir dar daugelio kitų).

Naudodamasis archeologinių tyrinėjimų informacija, naujausiais archeologiniais objektais, esamais istoriniais šaltiniais (senąja kartografija, kronikomis, kryžiuočių kelių aprašymais), visų jo pasitelktų tyrėjų kompleksinių tyrinėjimų duomenis, G. Zabiela gana sėkmingai bando atsakyti į iki šiol vis dar kylančius svarbius Lietuvos istorijos klausimus, pvz., kur buvo pirmoji Lietuvos sostinė (Mindaugas ir Voruta); kur yra svarbiausių Lietuvos mūšių vietos (Saulės, Pabaisko ir kt.); kur būta garsiųjų Pilėnų ir kt.

Archeologinių mokslo darbų lygį visų pirma lemia tyrinėjamų objektų – šiuo atveju, visų pirma piliakalnių ir pilių – tyrinėjimų lygis. G. Zabiela per pastaruosius keliolika metų daugiausiai tyrinėjo Klaipėdos pilį ir didžiausius Žemaitijos piliakalnius (Apuolės, Medvėgalio / Karužiškės viso komplekso, Bilionių) bei daugelį kitų Žemaitijos bei Klaipėdos krašto istorinių objektų – alkakalnių, kūldrindų ir kt. Darbo sėkmę lėmė tyrimų kompleksiskumas ir sugebėjimas darbe panaudoti bei interpretuoti šių tyrimų medžiagą taip, kad atsiskleistų visas senųjų bendruomenių gyvenimo daugiabriauniškumas: amatų ir verslų, prekybos ir žemdirbystės lygis, medžioklės ir gyvulininkystės įgūdžiai; iki šiol visai nežinoti ar menkai tyrinėti tokie senosioms bendruomenėms svarbūs militarinės kultūros aspektai, kaip pilių statymo įgūdžiai, sudėtingi žemių ir jų ikivalstybinių administracinių-militarinių-komunikacinių ir religinės kultūros bruožai.

Visų tyrinėjimų publikacijos paremtos ypatinai solidžia šaltinių – istorinių, kartografinių ir kitų baze, per daugelį metų jo sukaupta studijuojant medžiagą, esančią Sankt Peterburgo, Maskvos, Varšuvos, Stokholmo, Vilniaus, Kauno ir kitų archyvų bei muziejų fonduose. Naujausių archeologijos mokslo tendencijų išmanymas susijęs ir su tuo, kad jis aktyviai dalyvauja tarptautinėse mokslinėse konferencijose, puikiai moka lenkų, vokiečių, anglų, rusų kalbas.

Humanitarams ir menininkams visada sudėtinga kalbėti apie praktinę jų mokslinės ir meninės kūrybos vertę, tačiau kitaip yra habil. dr. doc. Gin-

tauto Zabielos atveju, kurio mokslinė kūryba ir organizacinė veikla turi labai aiškią praktinę vertę, nes:

a) visose jo arba su kitais parašytose, sudarytose monografijose didžiausias dėmesys skiriamas intensyviausiuose Lietuvos turizmo maršrutuose esantiems didesniems Žemaitijos piliakalniams ir Klaipėdos piliai. Jų pagrindu savivaldybėse yra parengiamos aktualios, plačiai visuomenei, turizmo industrijai skirtos neabejotiną praktinę vertę turinčios informacinės priemonės (bukletai, internetiniai puslapiai ir kt.),

b) mokslininko darbuose pateikta informacija svarbi visai mūsų visuomenei, ypač moksleivijai ir studentijai. Ji padeda gerinti jaunimo pažintinius įgūdžius, stiprinti jų patriotizmą, ugdyti meilę Tėvynei. Tai itin aktualu gyvenant šiuo neramiu geopolitiniu laikotarpiu,

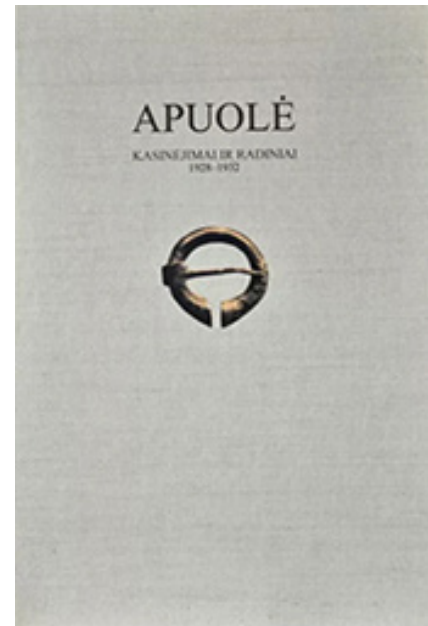
c) Klaipėdos pilis – didžiausias ir svarbiausias Vakarų Lietuvos paveldo objektas. Nuo 2007 m. G. Zabiela vadovauja vykdomiems šios pilies archeologiniams, istoriniams, architektūriniais ir kitiems tyrimams. Tai yra ta mokslinė veikla, be kurios nebuvo įmanomi ir nėra galimi šio objekto didžiulės apimties atstatymo darbai. Daugelį dešimtmečių vykusių Klaipėdos pilies tyrinėjimų, jų rezultatų medžiaga bei radiniai dar ne taip seniai buvo išsklaidyti ir sunkiai prieinami. Jo kartu su Aušrine Urbonavičiene sudaryta plati, išsami 2019 m. išleista net 304 puslapių apimties monografija „Klaipėdos pilis: tyrimai ir šaltiniai. Mokslo darbų rinkinys: studijos, straipsniai, šaltinio publikacija, bibliografija = Castle Klaipėda (Memel): research and sources“, kurioje išspausdinti apibendrinti anksčiau vykę šios pilies archeologiniai ir kiti tyrimai, jų metu padaryti planai, brėžiniai, svarbiausių radinių nuotraukos, senųjų tyrimų tekstai, jų apibendrinimai – didžiulis praktinės vertės turintis leidinys projektuotojams, esamiems ir būsimiems šio paveldo objekto atkūrimo bei atstatymo specialistams. G. Zabielos ir jo mokiniių atliktas darbas garantuoja sėkmingą prof. Vlado Žulkaus darbų tęstinumą, viso Klaipėdos pilies komplekso struktūros išsaugojimą, profesionalų jos interjerų ir eksterjerų elementų atkūrimą,

d) nuo 2007 m. G. Zabiela vykdė paminklų tyrimo darbus dujotiekio Klaipėda–Tauragė, 2018–2022 m. Lietuvos–Lenkijos dujotiekio ruože, Mažeikių naftos gamyklos naftotiekio ir Būtingės terminalo trasose. Tai liudija nuolatinį G. Zabielos

dalyvavimą Lietuvos ekonomikai itin svarbiuose projektuose. Be jo sėkmingų, gerai dokumentuotų ir publikuotų tyrimų rezultatų, šie itin svarbūs projektai pagal Lietuvos įstatymus negalėtų vykti,

e) G. Zabiela kartu su kolegomis sukūrė „Archeologinio paveldo tvarkybos reglamentą“, rūpinosi, kad jis Lietuvoje būtų įteisintas ir praktiškai naudojamas, apimtų visą sistemą – nuo leidimų archeologiniams tyrimams išdavimo iki ataskaitų parengimo, jų recenzavimo, radinių perdavimo muziejams. Taip puikiai veikiančios, nuolat tobulinamos paminklotvarkos sistemos dar neturi nei meno-tyrininkai, nei architektai, nei restauratoriai,

f) G. Zabelos ir jo kolegų dėka 2017-ieji buvo paskelbti Lietuvos piliakalnių metais. Tais metais G. Zabiela tyrinėjo ne tik didžiausius Žemaitijos piliakalnių kompleksus (Medvėgalio / Karužiškės ir Bilionių), bet ir prisidėjo rengiant metų minėjimo programas, įtraukiant visuomenę į daugelio piliakalnių tvarkymo darbus, padėjo organizuoti metams skirtas šventes ant piliakalnių, perskaitė kelias dešimtis paskaitų, dalyvavo daugelyje susitikimų su bendruomenėmis, daug ką nuveikė populiarindamas svarbiausius ir didžiausius krašto archeologijos paminklus bei skatindamas gyventojus juos tvarkyti ir išsaugoti ateities kartoms. Tais pačiais metais jis kartu su archeologu, karybos istoriku ir žurnalistu Mantvydu Vitkūnu parengė spaudai ir išleido knygą „Baltų

Knygos „Apuolė. Ausgrabungen und Funde 1928–1932“ (Klaipėda, 2009), išleistos vokiečių kalba, ir knygos „Apuolė. Kasinėjimai ir radiniai 1928–1932 m.“, išleistos lietuvių kalba (Klaipėda, 2021 m.), viršeliai

piliakalniai“, išvertė ir išleido ją anglų bei rusų kalbomis, taip padarydamas ją prieinamą Europos ir kitų pasaulio šalių mokslininkams bei plačiajai visuomenei.

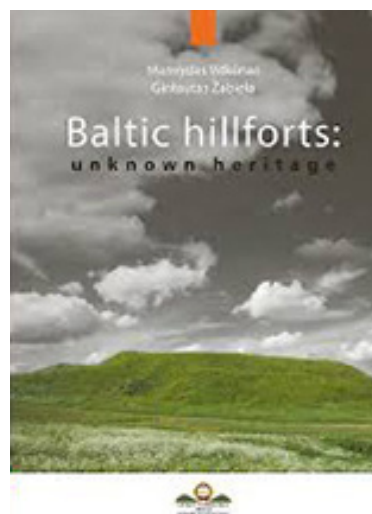
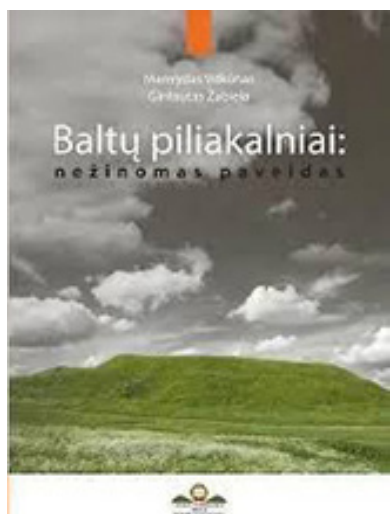
2017-aisiais G. Zabiela paskelbė daugybę labai svarbių mokslinių straipsnių, kuriuose pateikiama aktuali informacija ne tik apie Lietuvos, bet ir apie kaimyninių šalių baltų piliakalnius.

Iš daugiau kaip 20-ies G. Zabelos ar jo kartu su kolegomis parašytų, sudarytų monografių didžioji dalis yra skirta Žemaitijos gynybiniais paminklams: Apuolei (2021), Medvėgaliui (2020), Bilionims (2019), Šilalės rajono piliakalniams (2017), Klaipėdos rajono piliakalniams (2017) arba jų tyrinėjimų medžiagos aptarimui (2017) platesnės geografijos kontekste: „Baltų piliakalniai“ (2017) ir „Lietuvos istorija II tomas: Geležies amžius“ (2007).

Apuolė. Kasinėjimai ir radiniai 1928–1932 m.

Tai G. Zabelos ir Švedijos tyrinėtojų Jan Peder Lamm ir Sigrid Frizlen bei Romo Jarockio 228 puslapių apimties monografija (2021), kurioje pateikta informacija apie tarpukariu vykdytą bendrą Lietuvos ir Švedijos archeologinį projektą. Jis buvo skirtas Apuolei – pirmai rašytiniuose šaltiniuose paminėtai Lietuvos teritorijoje dabar esančiai vietai (853–854 m.) ir didingam to paties pavadinimo kuršių piliakalniui. Šiame leidinyje G. Zabiela dar kartą rodo dėmesį seniesiems istoriniams ir archeologijos šaltiniams, praeities tyrinėtojams. Knygoje paskelbta kruopščiai parengta ir profesionaliai komentuojama ankstesnių tyrinėjimų medžiaga – puiki memorialinė dovana Apuolės piliakalnio tyrinėtojui generolui Vladui Nagevičiui ir svarbus rašytinis šaltinis jau šiandieni-

(Nukelta į 26 p.)

Išleistų Gintauto Zabiela ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

niams kompleksiniams Žemaitijos ir Klaipėdos krašto gynybinių įtvirtinimų tyrinėtojams. Ši monografija 2009 m. buvo išleista vokiečių kalba.

G. Zabiela yra ir daugelio svarbių apžvalginių straipsnių autorius. Vien knygoje „Klaipėdos rajono piliakalniai“ (2017, 83 psl.), „Šilalės rajono piliakalniai“ (2017, 176 psl.), „Lietuvos pilys ir tvirtovės“ (2011, 206 psl.) jos sudaro liūto dalį.

Medvėgalio / Karužiškės archeologinio komplekso naujausių tyrimų duomenys (2020, 239 psl.)

Šis leidinys skirtas unikaliai Medvėgalio / Karužiškės kompleksui, sudarytam iš dviejų piliakalnių, priešpilio, Alkos kalno, didelės papėdės gyvenvietės ir tariamos kūrgrindos. Išsamiausia šiame leidinyje – tyrinėjimų vadovo G. Zabiela publikacija (p. 96–226). Ji, kaip ir prieš tai aptarta monografija, paskelbta paties G. Zabiela pradėtoje leisti knygų serijoje „Lietuvos piliakalnių tyrimų medžiaga“ ir antrajame knygos „Medvėgalis“ tome.

G. Zabiela, vykdydamas Medvėgalio / Karužiškės komplek-

so tyrinėjimus ir rengdamas spaudai monografiją, sugebėjo šiems darbams pasitelkti geriausius užsienio ir Lietuvos ekspertus – georadarininkus James Erickson ir Gary Running (JAV), Vyktintą Vaitkevičių (mitologijos specialistą), Tomą Baranauską (istoriką), Jurgą Bagdzevičienę ir Audronę Bliujienę (spektrometrinių tyrinėjimų specialistes), Giedrę Piličiauskienę (zooarcheologę), Ireną Zimblienę (Varnių regioninio parko vadovę). Knygoje aptarti ir šio komplekso paminklotvarkos projektai. Jis, būdamas leidinio sudarytojas ir pagrindinis autorius, kūrybiškai į jį įtraukė ir žymiausių praeities kartų tyrinėtojų (Ambraziejaus Kašarauskio, Liudviko Kšivickio) bei prieš jį dirbusių jau šių laikų tyrėjų (Zenono Baubonio ir daugelio kitų) darbus.

Bilionių piliakalnis – nauji Žemaitijos istorijos faktai (2019, 172 psl.)

Ši monografija skirta autorių, kurie 2017–2019 m. vadovavo unikalaus, vieno didžiausių Žemaitijos piliakalnių (Bilionių) plataus masto tyrimams ir juos vykdė, publikacijoms. Joje išsamiai, kūrybingai, labai iliustratyviai, remiantis išsamia analize ir apibendrinimais, plačiai visuomenei pristatyta išskirtinės vertės medžiaga. Tai padaryta praėjus vos pusei metų po buvusių tyrimų pabaigos (toks atvejis – negirdėtas dalykas Lietuvos mokslo istorijoje).

Bilionių piliakalnis – daugelio istorikų ir archeologų spėjamas Pilėnų piliakalnis. Kaip paaiškėjo iš archeologinių tyrimų metu gausiai rastų romėniškų monetų, kitų radinių, jis pradėtas įrenginėti romėniškuoju laikotarpiu (II–III a.), naudotas net ir Lietuvos valstybės formavimosi laikotarpiu (XIII–XIV a.).

G. Zabiela išryškino net penkis šio piliakalnio raidos etapus, jo svarbą tarpgentinėje mainų prekyboje. Knygoje paskelbtuose kitų autorių straips-

niuose yra papildomai aktualizuotas šio objekto išskirtinumas, vykdytų tyrimų kompleksiskumas.

Baltų piliakalniai (2017, 88 psl.) / Baltic hillforts: unknown heritage: scientific studies (2017) / Gorodišče baltov: niezvestnoje nasledije (2017)

Šis leidinys – tai pirmasis bandymas apžvelgti visų baltų žemių piliakalnių, esančių Lietuvoje (tarp jų ir Vakarų Lietuvoje), Latvijoje, Baltarusijoje, Šiaurės Lenkijoje, buvusiuose Rytprūsioose. G. Zabiela kartu su su Manvydu Vitkūnu rengiant spaudai šią per daugelį metų sukauptos informacijos apibendrinančio pobūdžio knygą ypač atsiskleidė G. Zabielos mokslinio darbo patirtis, informacijos analizės ir sintezės įgūdžiai. Itin aktualu tai, kad išleidus knygą keliomis kalbomis (lietuvių, anglų ir rusų), atsirado galimybė išpūdingiausius ir iškalbingiausius baltų žemių archeologinius paminklus pažinti ne tik Baltijos regiono, bet ir viso pasaulio mokslininkams bei kitiems skaitytojams, besidomintiems archeologiniu ir istoriniu paveldu.

G. Zabiela spaudai parengtose monografijose remiasi jo paties vadovautų tyrinėjimų bei solidžia istorinių, kartografinių, ikonografinių, tautosakinių, šiuolaikinių gamtamokslinių tyrinėjimų – georadarinių, magnetometrinių, metalospektroskopinių, radiokarboninių, zooarcheologinių, paleobotaninių ir kt. – medžiaga.

G. Zabiela būdingas tyrimų ir publikacijų kompleksiskumas daro jo atliekamą mokslinę analizę ir sintezę itin profesionalią, išsiskiriančią šaltinių pažinimu, puikiu įvairiapusišku vizualumu.

2005–2017 m. išspausdintas unikalus, Europoje analogų nei apimtimi, nei kokybe neturintis G. Zabielos kartu su Zenonu Bauboniu sudarytas ir spaudai parengtas keturių tomų, didelio formato, 1 729 puslapių apimties veikalas „Lietuvos piliakalnių atlasas“. Jame pateikti tekstai, brėžiniai, piešiniai, nuotraukos ir schemas išsamiai pasakoja apie beveik visus mūsų šalyje žinomus piliakalnių, kurių yra arti tūkstančio, tarp jų – daug ir Žemaitijos regiono piliakalnių.

2. Pilių tyrinėtojas

Klaipėdos pilis – didžiausias ir svarbiausias Vakarų Lietuvos paveldo objektas. Po daugelį metų vykusių ir labai rezultatyvių Klaipėdos universiteto prof. Vlodo Žulkaus tyrinėjimų, nuo 2007 m. vadovavimą šioms iki šiol tebesitęsiantiems darbams perėmus G. Zabiela, buvo atliekami ne tik archeologiniai, istoriniai, architektūriniai, bet ir kiti šios pilies ir viso jos komplekso tyrimai, be kurių, kaip jau minėta, negalimi ir neįmanomi didžiuliai, iki visiško jos atstatymo pradėti vykdyti darbai. G. Zabielos ir jo buvusių doktorantų atliktas darbas, V. Žulkaus tyrinėjimai sudaro galimybę išsaugoti viso šio komplekso struktūrą, profesionaliai atkurti pilies interjerus ir eksterjerą.

G. Zabiela daug nuveikė ir lokalizuodamas Bajerburgo bei Žemosios Panemunės pilies, vėlyvaisiais viduramžiais stovėjusias tarp Lietuvos valstybės ir Ordino.

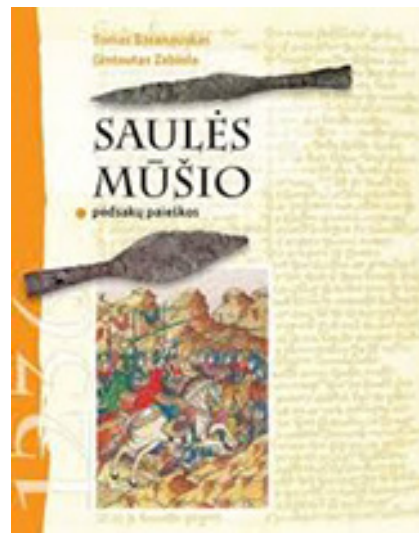
(Nukelta į 28 p.)

Išleistų Gintauto Zabiela ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

Išleistų Gintauto Zabiela ir jo kartu su kitais parašytų knygų viršeliai

3. Žemių, kaip karinių-administracinių-religinių-komunikacinių bei mainų centrų tyrinėtojas

G. Zabiela, dar 1986 ir 1987 metais rengdamas ypatingai detalias, didžiulės apimties (apie 400–500 psl.) ataskaitas apie Telšių ir Skuodo rajonų archeologinius paminklus, kartu darbuodamasis prie Biržulio ežero, pradėjo domėtis ne tik atskirais Vakarų Lietuvos piliakalniais, bet ir jų sistemomis. Jis savo tyrinėjimus pradėjo nuo Sprudeikio valdų (Sprūdės piliakalnis prie Pavandenės) ir piliakalnių tinklų Varnių apylinkėse (1987). Tam mokslininkas panaudojo istorinius šaltinius, ieškojo Lamatos žemių-apygardų komplekso ribų, o vėliau pagal anksčiau vykdytų Telšių tyrinėjimų ataskaitoje pateiktą informaciją ėmėsi Ceklio žemės rekonstrukcijos. Jis tyrė ir Nalšios, Deltuvos žemes, Bajerburgo piliakalnių, alkakalnių kompleksų vietas, taip priartėdamas ir prie žemių konfederacijų, o vėliau – ir Lietuvos valstybės susidarymo problematikos. Šiame darbe itin išryškėjo jo kompleksinis požiūris į mokslinius tyrimus – iš archeologinių-istorinių šaltinių G. Zabiela gana tiksliai atkūrė visą karinių-administracinių-religinių-komunikacinių, mainų ryšių sistemą.

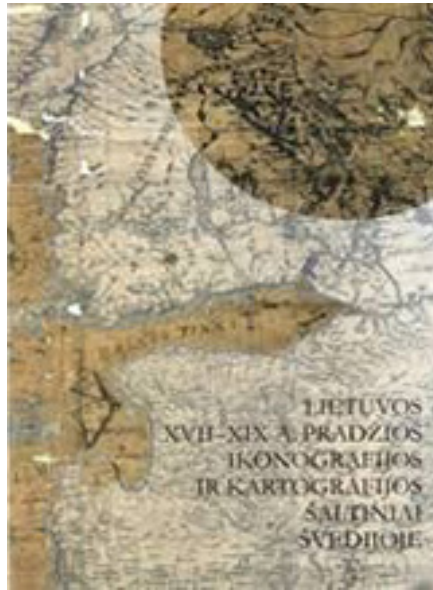
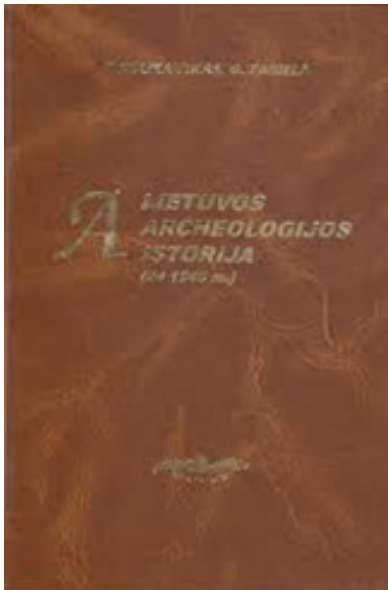
4. Lietuvos archeologijos mokslo istorikas

G. Zabiela, po pokalbių su savo dėstytoju Pranu Kulikausku, kuriam žodžio menas buvo lengviau prieinamas nei rašymo iššūkiai, pradėjo rašyti „Lietuvos archeologijos istoriją“, kuri iki šiol vis dar yra svarbiausia ir parankinė knyga visiems archeo-

logams. Neabejotina, kad G. Zabiela, rašydamas straipsnius, remiasi ne tik savo mokytojų archeologų Prano Kulikausko bei Adolfo Tautavičiaus skaitytų paskaitų medžiaga, bet ir kitų ankstesnių tyrinėtojų darbais. Galima tik stebėtis, kiek anksčiau paskelbtos ir kiek Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Švedijos archyvų ir muziejų fonduose rastos medžiagos jis panaudojo šiame leidinyje. G. Zabiela daugelyje ir kitų reikšmingų studijinių straipsnių pristatė Lietuvos archeologijos mokslui ir bendrai Lietuvos kultūros istorijai svarbius tokius tyrinėtojus kaip Praną Baleniūną, Liudviką Kšivickį, Vladimirą Kaširskį, Vladą Nagevičių, Joną Puziną, Vandaliną Šukevičių ir daugelį kitų.

5. Svarbiausių Lietuvos mūšių vietų tyrinėtojas

G. Zabiela yra mūšių vietų archeologijos tyrinėjimų mokslo šakos pradininkas ir kūrėjas Lietuvoje, nes iki jo niekas Lietuvoje nebuvo bandęs profesionaliai jų tyrinėti. Reaguodamas į svarbiausių Lietuvos valstybės mūšių jubiliejines datas, jis bandė ieškoti atsakymų į probleminius Lietuvos istorijos klausimus, neįmintas mįsles. Tai jis darė sėkmingai tyrinėdamas Saulės, Pabaisko, Pilėnų ir kitų mūšių vietas. Jo dėka šios vietos šiandien jau turi svarbių Lietuvos kultūros paveldo objektų statusą. Savo tyrimų rezultatus jis viešina ir taip praturtina mūsų žinias apie Lietuvos istoriją. Tai prisideda prie naujų tradicijų kūrimo bendruomenėse – mūšių vietos tampa jų istorinės atminties, savasties išsaugojimo, organizuojamų švenčių dalimi.

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais parašytų knygų viršeliai

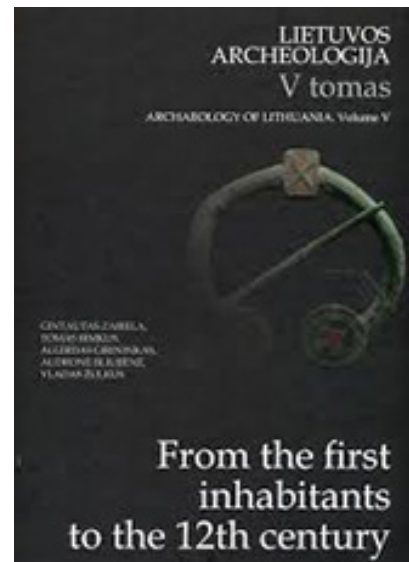
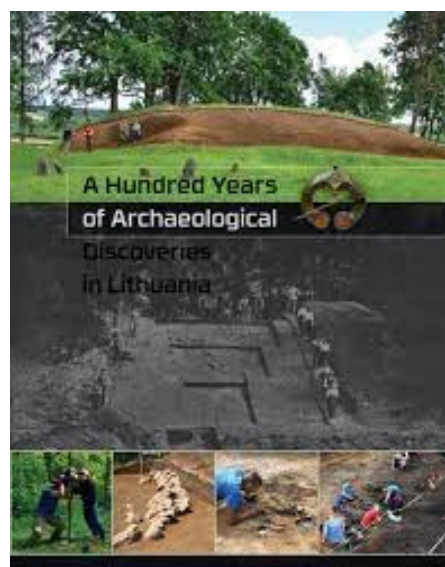
6. Svarbiausių knygų, pristatančių Lietuvos archeologiją pasauliui anglų ir kitomis kalbomis, iniciatorius bei sudarytojas, knygų, studijų ir straipsnių užsienio kalbomis autorius

Lietuvos archeologijos mokslo pristatymui užsienyje ypač svarbios G. Zabielos inicijuotos ir sudarytos knygos anglų kalba. Pirmoji jų – „Archaeological Investigation in Independent Lithuania: 1990–2010 /edited by G. Zabiela“ (2011) – stebina savo didžiule apimtimi (1082 psl.). Tai knyga, reprezentuojanti visų Lietuvos valstybės archeologijos mokslo sričių pasiekimus.

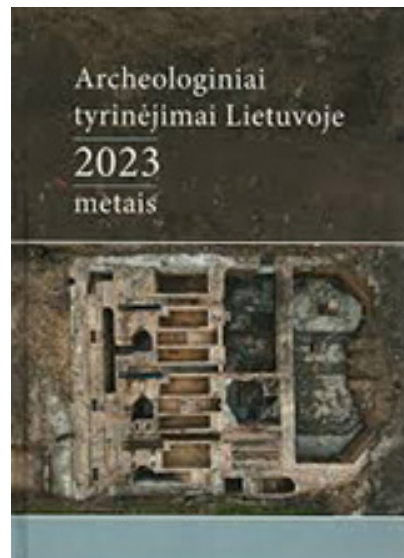
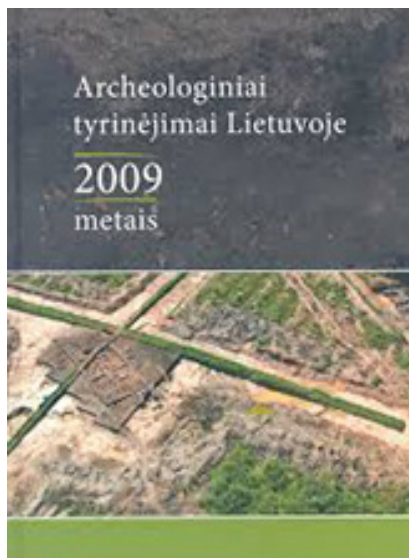
Antroji jo kartu su kitais dviem kolegomis spau-

dai parengta knyga – „A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania / edited by G. Zabiela and [...] – išleista 2016 m. ir yra 515 puslapių apimties. Ji buvo skirta tada artėjusiam moderniosios Lietuvos valstybės šimtmečiui ir pirmą kartą XX–XXI a. Lietuvoje vykusiam Europos archeologų asociacijos kongresui Vilniuje – (vyko 2016 m. rugpjūčio 31–rugsėjo 4 dienomis). Tiek ši išsamiausiai pasauliui Lietuvos archeologijos mokslo pasiekimus pristatanti knyga, tiek ir pats Europos archeologijos kongresas, jo mokslinis ir organizacinis lygis (1 476 dalyviai iš visų Europos valstybių ir svečiai iš pagrindinių pasaulio valstybių) sunkiai įsivaizduojami be G. Zabi-

(Nukelta į 30 p.)

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

Kasmet išleidžiamų knygų „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“, kurių vyriausiasis redaktorius yra G. Zabiela, viršeliai

los mokslinės-leidybinės ir organizacinės veiklos.

Svarbi ir jo su kolega Mantvydu Vitkūnu parašyta, lietuvių, anglų, rusų kalbomis atskiromis knygomis išleista jau minėta monografija „Baltų piliakalniai“ (2017), o taip pat ir jo publikacijos anglų, lenkų, vokiečių, rusų kalbomis, išspausdintos užsienyje.

7. Archeologijos mokslo ir jos paminklų tyrinėjimo bei apsaugos sistemos kūrėjas, nenuilstantis jos tobulintojas, veiklos organizatorius

Puikiai veikiančios archeologinių tyrinėjimų, atsiskaitymų už juos sistemos kūrimas taip pat yra reikšmingas G. Zabielos veiklos baras, labai svarbus var Lietuvos archeologijos mokslo raidai. Jis kartu su Valdemaru Šimėnu sukūrė pirmąjį Nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos archeologinių tyrinėjimų ir atsiskaitymų už juos bendrųjų reikalavimų aprašą. Vėliau jį dar ne kartą tikslino ir tobulino. Šiandien tai – „Archeologijos paveldo tvarkybos reglamentas“, žinomas kaip geriausiai sistemškai sutvarkytas, turintis visiems prieinamą ataskaitų ir radinių bei kitų tyrimų rezultatų sistemą reglamentas. Tokio lygio sistemos Lietuvoje dar neturi jokios kitos paveldosaugos srities specialistai.

8. „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“

G. Zabiela yra kasmetinių leidinių serijos „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ vyriausiasis redaktorius.

Ši serija pradėta leisti 1970 m. vadovaujant habil. dr. Adolfui Tautavičiui. Joje skelbiami visų Lietuvoje vykdytų archeologinių tyrimų rezultatai. Nuo 1994–1995 m. tą atsakingą veiklos barą perėmė leidinio vyriausioju redaktoriumi tapęs G. Zabiela, šį sudėtingą darbą dirbantis iki šiol. Per tą laikotarpį leidinio apimtis išaugo beveik 10 kartų ir pasipildė iliustracijomis – radinių nuotraukomis, brėžiniais. Kiekviena jame paskelbta publikacija turi santrauką anglų kalba, todėl čia skelbiami kasmetiniai Lietuvos archeologinių tyrimų duomenys yra prieinami ir kitų šalių archeologams. Svarbu ir tai, kad šių leidinių elektroninės versijos yra viešinamos internete.

Nepaprastas G. Zabielos kaip mokslininko darbštumas, profesionalumas ir rezultatyvumas yra tapę pavyzdžiu visai dabartinei archeologų kartai.

Nuo 2006–2007 m. G. Zabiela kasmet Lietuvoje ir užsienyje paskelbia po 1–2 publikacijas užsienio kalbomis (anglų, lenkų, vokiečių, rusų ir kt.). Tai monografijų bei apžvalginių straipsnių vertimai, pristatantys svarbiausius mūsų krašto archeologinius paminklus ar paminklų grupes (visų pirma, pilis ir piliakalnių). Jie ypač svarbūs, nes parodo Lietuvos tyrėjų galimybes ir pasiekimus, o kartu skaitytojams pristato pačius įspūdingiausius Vakarų Lietuvos piliakalnių, pilis, kitus gynybinius įtvirtinimus, kurių neretai tik po keletą ar keliolika turi net pačios didžiausios Europos valstybės.

Dar kartą verta paminėti, kad G. Zabiela jau 40 metų yra pagrindinis Lietuvos pilių ir piliakalnių tyrinėtojas bei publikacijų apie juos autorius.

Šių darbų skaičiumi mūsų šalyje jam niekas neprilygsta.

Ypač svarbios dvi jau paminėtos jo sudarytos ir anglų kalba išleistos knygos: 1. „Archaeological Investigations in Independent Lithuania 1990–2010“ / edited by G. Zabiela (2011, 1082 psl.), kuri yra svarbiausia šiuolaikinės Lietuvos archeologijos mokslo pasiekimų reprezentantė užsienyje bei rodo šio mokslininko didžiulį patriotiškumą; 2. G. Zabielos ir jo kolegų Zenono Baubonio ir Eglės Šatavičės-Marcinkevičiūtės sudaryta knyga „A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania“ / edited by Gintautas Zabiela [...] (2016, 515 psl.), itin išsamiai pasauliui pristatanti Lietuvos archeologijos pasiekimus.

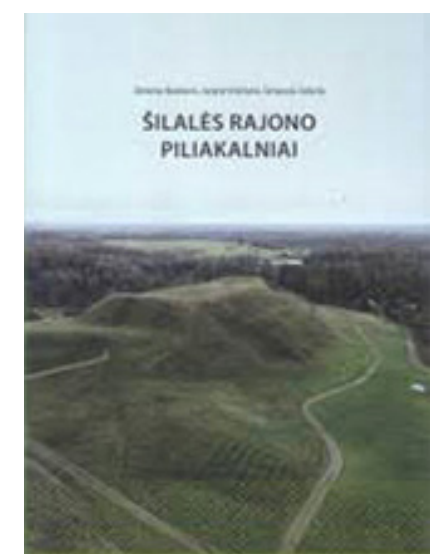
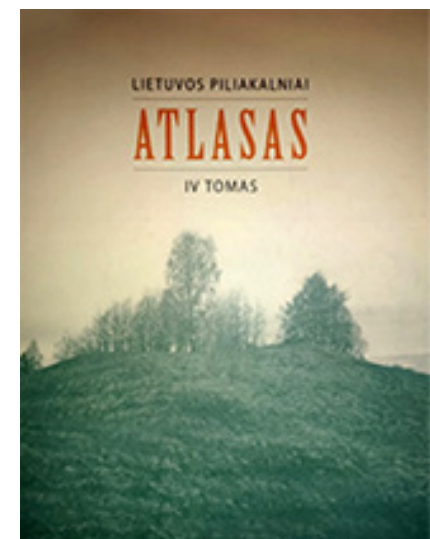
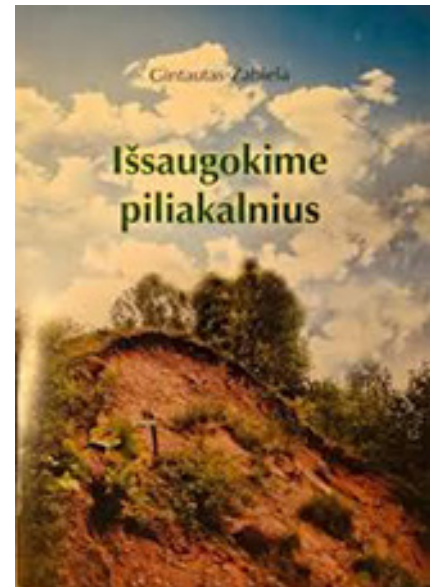
G. Zabielos atliekami moksliniai tyrinėjimai turi jau minėtą išskirtinį ruožą – kompleksiskumą. Tik XIX a. archeologijos mokslas galėjo būti nekompleksiškas. XX a. pab.–XXI a. pr. ir patys archeologiniai tyrimai, ir jų publikavimas yra kompleksinių mokslo tyrimų rezultatas. Tuo pasižymi ir G. Zabielos archeologinių Vakarų Lietuvos piliakalnių ir pilių tyrinėjimai, jų rezultatų pristatymas mokslinėse monografijose ir straipsniuose. Beveik visų G. Zabielos tyrinėtų didžiausių Žemaitijos piliakalnių ir Klaipėdos pilies tyrimai prasidėjo nuo tarptautinių mokslininkų grupių darbo su georadarais (vadovas G. Zabiela, tyrėjai – georadarininkai James Erickson ir Gary Running iš JAV Buffalo universiteto, besispecializuojantys darbe su archeologiniais paminklais. Šių tyrinėjimų metu dirbo ir metalo ieškojimo srityje besispecializuojantys specialistai, tarp jų ir priklausantys didžiausiam Lietuvoje tokių specialistų klubui MINK, kuris vienija apie 40 narių. Pats G. Zabiela dar sovietmečiu (1983-aisiais) pradėjo naudotis metalo iešikliais (tada jam, kaip ir kitiems archeologams, buvo prieinami tik kariškių naudoti iešikliai).

G. Zabielos tyrinėjimuose ir publikacijose randame žinių apie daugybę archeologinių tyrimų metu naudojamų metodų (grunto sijojimas ir plovimas, aerofotografijų ir dronų panaudojimas ir kt.) bei apie rezultatus, kurie buvo pasiekti darbe pasitelkiant šiuos metodus.

2013 m. išleista monografija „Lietuvos XVII–XIX a. pradžios ikonografijos ir kartografijos šaltiniai Švedijoje“ (2013, 127 psl. + žemėlapiai) liudija šio mokslininko puikų istorinių viduramžių ir kitų rašytinių šaltinių pažinimą bei gebėjimus panaudoti ikonografinę ir kartografinę medžiagą, vykdomas jos paieškas Sankt Peterburgo, Varšuvos, Švedijos ir kitų valstybių archyvuose.

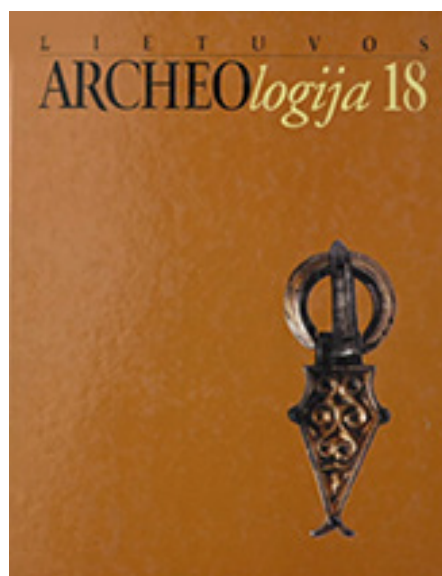
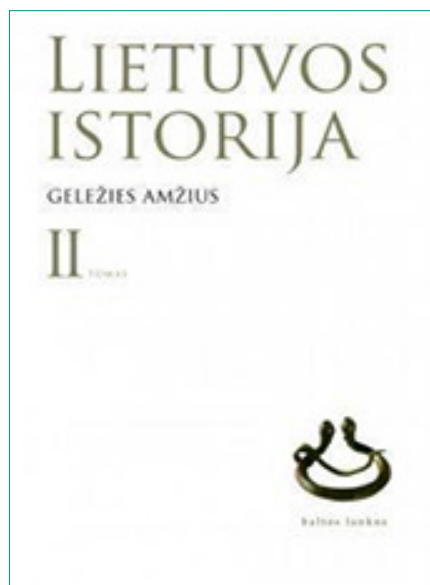
G. Zabielos darbų reikšmė Žemaitijai ir visai Lietuvai

G. Zabielos vykdyti svarbiausių, didžiausių ir didingiausių Lietuvos archeologijos paminklų – piliakalnių, jų kompleksų ir pilių – tyrinėjimai, jų rezultatai ir jų pagrindu spaudai parengta gausybė publikacijų, meilės šiems paminklams ir supratimo dėl jų apsaugos ir išsaugojimo, praeities pažinimo ir patriotizmo ugdymas, Klaipėdos universitete ir vietos bendruomenėse vykdoma mokslinė ir edukacinė veikla yra itin svarbi

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

(Nukelta į 32 p.)

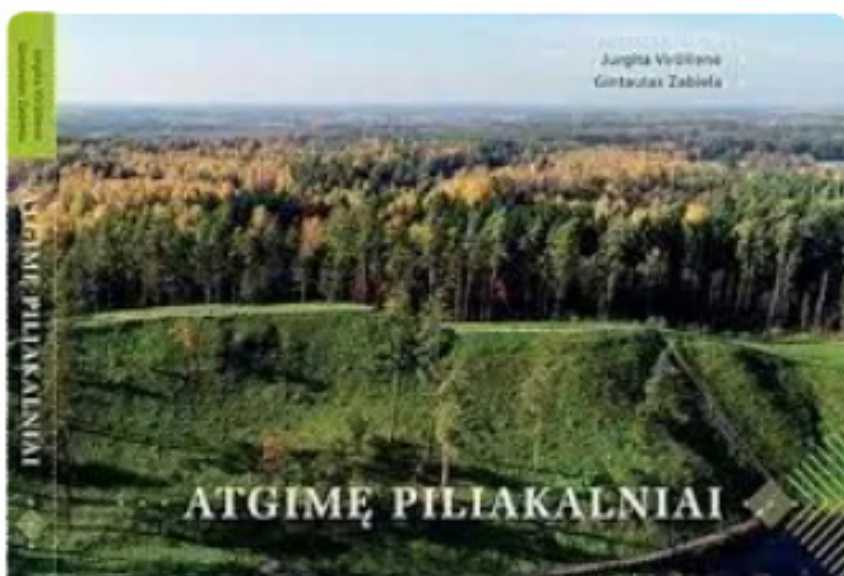
ne tik Žemaitijai, bet ir visai Lietuvai. Jo darbai išskirtinai svarbūs archeologijos mokslui, o taip pat bendrajai Lietuvos kultūros istorijai, Lietuvos archeologijos mokslo sistemai. Ne mažiau reikšmingas ir šio mokslininko atliekamas organizacinis darbas.

Bene naujausia Gintauto Zabielos knyga, išleista kartu su kolegomis iš Klaipėdos universiteto – Tomu Rimkumi, Algirdu Girininku, Audrone Bliujiene ir Vladu Žulkumi, yra Lietuvos archeologijos 5-asis tomas – „Nuo pirmųjų Lietuvos gyventojų iki 12 a.“ Joje anglų kalba (pirmiausiai galvojant apie užsienio skaitytoją) paskelbta visa Lietuvos proistorės medžiaga. Tai ir žymiausių Lietuvos archeologų apibendrinantis požiūris į daugiau kaip 12 tūkstantmečių Lietuvos istoriją. Bandymų apibendrinti visą seniausią Lietuvos istoriją yra buvę ir anksčiau, tačiau tokio išsamaus, o svarbiausia, ir naujausią Lietuvos archeologų surastą medžiagą pateikiančio leidinio iki šiol labai trūko.

Šios knygos sudarytojas ir vienas autorių yra Gintautas Zabiela. Jis parašė knygos įžangą, pirmajame skyriuje apžvelgė visą Lietuvos archeologijos tyrinėjimų istoriją, pateikė išsamią svarbiausių Lietuvos archeologų darbų apžvalgą, pirmą kartą plačiai pristatė svarbiausius tęstinius, mokslinius archeologinius leidinius – „Archeologija Baltica“ (leidžia Klaipėdos universitetas), „Archeologija Litwana“ (Vilniaus universitetas), „Lietuvos archeologija“ (Lietuvos istorijos institutas). Knygos gale yra išspausdintas apibendrinimas, apžvelgtos galimos šiuolaikinės Lietuvos archeologijos perspektyvos.

Šiuo metu ant mokslininko darbo stalo – dar vienas apibendrinantis darbas – Lietuvos archeologijos VI tomas, skirtas Lietuvos valstybės archeologijai nuo XIII a. iki šių dienų. Svarbi šio darbo dalis – didieji, jau Lietuvos valstybės XIII–XV a. piliakalniai, jų radiniai, kiti svarbiausi Lietuvos archeologijos paminklai – visų pirma, – pilys.

Žinodamas šio archeologo darbštumą, apibendrinimo dovaną tikiu – tikrai mums visiems senoji Lietuvos praeitis taps artimesnė, suprantamesnė ir dar labiau sava bei brangi.

G. Zabielos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai